

Isidre Bartumeu i Martínez

Notari i membre
corresponent de l'Institut
d'Estudis Catalans, Secció
de Filosofia i Ciències
Socials

Isidre Bartumeu i Martínez

L'evolució de la família andorrana

I.- Introducció

a) *L'economia andorrana del segle XX*

No podem iniciar una anàlisi de l'evolució històrica de la família andorrana sense destacar el creixement econòmic i l'evolució demogràfica del Principat en el decurs del segle XX. País de muntanya mal comunicat i mancat de recursos naturals, fins l'any 1930 Andorra es caracteritzava per tenir una economia de subsistència, marcada per una agricultura que només podia cultivar el 4% del territori nacional, per una ramaderia modesta orientada vers el comerç exterior, i per la manca de vies de comunicació. Andorra havia estat una societat pobra durant segles, replegada en ella mateixa.

El creixement econòmic de la segona meitat del segle XX va comportar alhora un creixement demogràfic i la transformació de la població en diversos aspectes de la seva estructura. Un dels efectes d'aquell creixement econòmic va ser que l'oferta de treball no pogués ser atesa pel creixement vegetatiu del país i atragués la immigració provinent de l'estranger. Com a conseqüència principalment del fenomen immigratori, la població del Principat, des de l'any 1947 -any en què el nombre d'habitants es mantenia gairebé igual que des de l'any 1845- fins l'any 1975 es quintuplicà àmpliament. El 1975 el percentatge de residents estrangers al país sobre el total de la població era del 70%.

b) *La societat andorrana del segle XX*

Si a l'Europa continental els canvis sociològics i culturals en el decurs de la segona meitat del segle XX foren profunds, la metamorfosi operada en la societat andorrana en el mateix període va ser encara més remarcable. Entre els diversos fets generadors del canvi podem adduir-ne els següents:

- El creixement de l'economia andorrana, caracteritzat per una rapidíssima terciarització, i del turisme, que suposen el cop definitiu al tradicional aïllament i la incomunicació del país.
- L'aparició de tot un entramat de relacions amb l'exterior, impulsat pels intercanvis comercials i per l'augment de la

renda, que va permetre contrastar les realitats andorranes amb les d'altres països.

- El creixent accés als centres d'estudis superiors, majoritàriament dels països veïns, i les relacions que els alumnes andorrans estableixen amb corrents de tots tipus presents en l'àmbit d'aquests centres superiors.

En aquest escenari de canvi demogràfic neix en les noves generacions una consciència de la necessitat de canvi en les estructures de la societat andorrana, la qual afectarà també el concepte de "família" aleshores vigent.

II.- L'evolució de la família a Andorra

Arribat a aquest punt, és necessari fer alguna referència introductòria a l'evolució històrica de la "família" dins de la societat andorrana per poder definir millor les seves característiques actuals.

a) La família patriarcal o de llinatge: la família "extensa"

Es pot dir que en el decurs dels segles XVIII, XIX i de la primera meitat del segle XX la fórmula social imperant al Principat d'Andorra ha estat la família patriarcal o de llinatge, que tracta els fills des del punt de vista successori de manera diferent, arrelada en uns costums que s'havien perllongat en el decurs dels segles i que responien a unes formes d'organització social i familiar -fonamentades en els valors de l'autoritat i la desigualtat- en clara regressió en els nostres temps. L'autoritat es manifestava en les relacions entre pares i fills ja que aquest sistema imposava l'autoritat del cap de família sobre el fill designat per heretar-lo i la seva família. La desigualtat apareix en les relacions entre fills ja que un, l'anomenat "hereu" és elegit per a la successió i els altres són rebutjats. Quan els fills s'apropen a l'edat adulta, un, l'hereu, és designat per succeir els pares; els altres fills, els cabalers, queden exclosos, abans o després, del grup domèstic. L'hereu, per la seva part, queda sota l'autoritat del seu pare i porta la seva esposa al domicili familiar. Hi ha famílies que inclouen tres generacions: pares, fills i néts. Els valors que vertebraven aquest tipus de família eren l'autoritat i la desigualtat.

En relació a l'organització familiar vigent a Andorra en el decurs del segle XIX, José Gramunt y Subiela, a l'obra *El Derecho Civil en el Principado de Andorra* (1923, p. 64), diu: *"Dado el carácter patriarcal del pueblo Andorrano no es de extrañar la organización de la familia que es la misma de los*

romanos. La autoridad de pater familias se destaca de la del mismo padre y a ella están sujetos por igual, la mujer, el marido, los solterones, vulgo concos, y los criados, llegando al extremo de que en su testamento, una mujer casada confía sus hijos y sus bienes a la salvaguardia de su padre, jefe de la casa, antes que a su marido".

b) El canvi: La família nuclear; la família "reduïda"

En el decurs de les darreres dècades del segle XX s'imposa una emancipació precoç dels fills. En casar-se, s'abandona el domicili familiar i es funda una cèl·lula autònoma. Un sistema de valors liberal regeix, doncs, les relacions entre pares i fills. Els pares solen disposar de gran llibertat a l'hora de distribuir els béns entre els seus fills, la qual cosa s'expressa en l'ús generalitzat de testaments. El cicle del desenvolupament nuclear de la família s'acompanya d'una regla d'herència estricta, que sol imposar un repartiment igualitari entre els fills.

Les institucions canvien perquè s'adapten a noves circumstàncies. I aquestes, en relació a la família, també han conegut canvis: d'una economia agrària s'ha passat a una altra de serveis que ha provocat un abandonament del conreu de la terra i una urbanització de la societat. Gràcies als avenços de la medicina i a l'extensió de la higiene, la gent viu més temps, els pisos són petits i el temps d'oci és molt major. Conseqüentment, les famílies d'avui dia es desenvolupen en un marc poc apte per prestar els serveis socials de la manera com tradicionalment s'havia fet. És a dir, que d'una família pluripersonal que constitueix una unitat de prestació de serveis socials (en el marc de la qual s'educa i s'ensenya un ofici als joves, es té cura dels ancians i dels malalts) s'ha passat a una família progressivament reduïda a la mínima expressió (la parella) que, mancada d'estructura i de mitjans per a la prestació de serveis socials, confia gairebé amb caràcter exclusiu la formació dels seus fills als centres educatius i progressivament reclou els avis en centres geriàtrics. Aquesta nova societat exigeix de l'Estat que presti tota la gamma de serveis socials que abans prestaven les famílies patriarcals.

Aquests nous fets i comportaments socials han generat un canvi ideològic en l'organització jurídica de la societat andorrana que s'articulen al voltant dels següents principis:

1. La secularització del dret de família.
2. L'equiparació de la dona a l'home.

3. La igualació entre tots els fills.
4. Les noves realitats convivencials.
5. La generalització del dret de propietat i la trivialització del fet successori.

Podem dir que les societats occidentals han passat del regne de la necessitat al regne de la llibertat. El desenvolupament econòmic ha comportat un avenç extraordinari en la millora de les condicions de vida de les seves poblacions i això ha permès l'aparició d'altres objectius vitals i altres alternatives familiars. La raó de ser de la família actual no és ja la supervivència de la "casa" familiar, que empara i protegeix tots els seus membres, sinó la recerca de la realització personal de cadascun dels membres. El canvi ideològic en la família andorrana està marcat per les idees d'igualtat entre sexes, de llibertat d'elecció i de tolerància recíproca. La recerca de la felicitat és el motor fonamental del comportament i de les decisions al voltant de la convivència de la parella. Davant els principis de sacrifici i entrega, que estaven presents en la idea tradicional de la família, sorgeix cada vegada amb més força i major legitimació, el dret individual a la felicitat que tempera el sentit del deure. Davant la idea de matrimoni vitalici, sense excusa per escapar-ne, es legitima l'interès individual amb l'exigència d'una renovació constant de l'acord interpersonal. Això introdueix una major força en els llaços interns de la parella i és, a la vegada, la clau de la seva vulnerabilitat. D'altra banda, els fills ja no són un regal o una fatalitat del destí, sinó el fruit d'una decisió conscient dels pares. El resultat més evident és que són menys i estan millor atesos.

Amb tot això, es pot afirmar que la família ha anat experimentant en els últims temps una tendència allò que podríem dir la seva "psicologització". Amb la desaparició de la base econòmica, les seves funcions s'han especialitzat en aspectes cada vegada més emocionals. La família occidental s'ha convertit en una fàbrica de personalitats humanes.

III.- El nou concepte de família

a) Els factors de canvi

A partir del que s'ha esmentat en apartats anteriors, podem afirmar que l'observació de les tendències que afecten l'estructura i la dinàmica de la família andorrana mostra un poderós signe de canvi. Així, en primer terme la dissolució de

les llars de les parelles casades, per divorci o separació, és ja un indicador de la desafecció a un model de família que es basava en el compromís, a llarg termini, dels seus membres. En segon lloc, la freqüència creixent de les crisis matrimonials i la dificultat, cada cop més gran, per fer compatibles matrimoni, treball i vida semblen associar-se amb dues fortes tendències: el retard en la formació de parelles i la vida en comú sense matrimoni. I finalment, com a resultat d'aquestes diferents tendències, juntament amb factors demogràfics com l'envelliment de la població i les taxes de mortalitat diferents segons el sexe, sorgeix una varietat creixent d'estructures de llars, es dilueix el predomini del model clàssic de la família nuclear tradicional (parelles casades en primeres núpcies i els seus fills), es debilita la reproducció social i proliferen les llars unipersonals i les d'un sol progenitor.

b) Heterogeneïtat

Per tant, el concepte de "família" ha deixat de ser unívoc, perquè -com s'ha dit anteriorment- ha variat substancialment no només pel fet que la idea de família ja no es pot circumscriure exclusivament a la unió matrimonial d'un home i una dona, sinó també pel fet que existeixen altres formes d'unió convivencial de les persones: convivència marital sense matrimoni, unió civil, unió estable de parella constituïda, convivència no marital, i altres formes de convivència que no constitueixen una unió entre dues persones i que, en alguns casos, han estat denominades "famílies monoparentals".

Tal com ja s'ha manifestat, en el context social dels nostres temps, el concepte de família no es concreta exclusivament en la família que té el seu origen en el matrimoni; aquest concepte ampli de família, per altra part, té el seu fonament en l'article 6.1 de la CPA, segons el qual es prohibeix establir qualsevol discriminació entre les persones per raó de naixença. En aquest sentit, pel que fa a l'article 13.2 de la CPA, que determina: "Els poders públics mouran una política de protecció de família, element bàsic de la societat", l'auto del Tribunal Constitucional de 9 de febrer de l'any 2001, causa 2000-1-PI, consideració jurídica cinquena, estableix que "(...) la protecció de la família ha de materialitzar-se mitjançant polítiques actives a favor seu, i no mitjançant polítiques discriminatòries de les situacions alternatives a la família d'origen matrimonial", la qual cosa permet afirmar que estem davant un pronunciament del Tribunal Constitucional que va

entendre que la família sorgeix no sols del matrimoni, que és la forma habitual de crear-la sinó que estén el concepte família a la parella de convivents que estan units de fet, de manera que es produeixi una autèntica possessió d'estat marital.

D'altra banda, l'article 13.3 de la CPA estableix la igualtat de drets i obligacions dels cònjuges en el matrimoni, i la igualtat dels fills, amb independència de la seva filiació. Com ha dit el Tribunal Constitucional, *"Aquestes disposicions combinades no permeten al legislador dictar normes diferents per als fills que es troben en situacions similars, o que col·locarien un dels cònjuges en una situació inferior en relació a la de l'altre"* (sentència de 15 de març de 1994, causa 93-1-L). Respecte específicament dels fills, el Tribunal ha extret una de les conseqüències clau de l'article 13.3 CPA: *"(...) el que prohibeix l'article 13.3 de la Constitució és la diferència de tractament legal dels fills nascuts dins o fora del matrimoni"* (aute de 8 de gener 1996, causa 95-1-DP). El Tribunal Constitucional, però, va admetre que aquesta prohibició de discriminació dels fills no es projecti als particulars: *"El Tribunal Superior de Justícia no afirma en cap moment la vigència general d'una discriminació i desigualtat entre els fills, segons que aquests siguin biològics o adoptats. És del tot evident que una declaració d'aquesta mena vulneraria frontalment l'article 13.3 de la Constitució i, d'altra banda seria contrària –i repugnaria– a la convicció social dominant –d'acord amb la qual ha de ser interpretat sempre l'ordenament jurídic–, que considera iguals tots els fills amb independència del seu origen. Per contra, com diu en essència el Ministeri Fiscal, la discriminació dels fills adoptius respecte dels biològics no es derivaria –en aquest cas– d'un acte dels poders públics i, en concret, de la sentència de la Sala Civil del Tribunal Superior, sinó de la voluntat de la testadora o fideïcomitent, que és la que regeix la successió testamentària, en virtut del principi de llibertat testamentària, que és una manifestació concreta del principi general de llibertat civil"* (aute de 13 d'octubre de 2000, causa 2000-12-RE, FJ 2).

En relació amb l'article 13.3 de la CPA i a l'esmentat aute del Tribunal Constitucional dictat en el decurs de la causa 2000-12-RE, cal indicar que el Tribunal Europeu dels Drets Humans (d'ara en endavant, TEDH) (secció 4a.), mitjançant la sentència de 13 de juliol de 2004 (Pla i Puncernau contra el Principat

d'Andorra, núm. 69.498/01) es va pronunciar respecte l'esmentada causa substanciada davant la justícia ordinària andorrana. Una testadora va gravar l'hereu instituint amb un doble fideïcomís familiar per al cas que morís amb o sense "fills de legítim i canònic matrimoni". El fiduciari i la seva esposa van adoptar de manera plena dos fills, que els van sobreviure. Davant de la jurisdicció civil andorrana es va substanciar un plet en què es discutia si la testadora es referia a qualsevol fill matrimonial, o només, als seus fills per naturalesa. El Tribunal Superior de Justícia d'Andorra, sala civil, va interpretar el segon. En el recurs d'empara interposat davant el Tribunal Constitucional, en el seu dia, es van modificar els termes del debat en qualificar-se de discriminatòria, per raó de l'origen de la filiació, la interpretació efectuada per la jurisdicció ordinària andorrana en segona instància. El Tribunal Constitucional andorrà no va admetre a tràmit ni el recurs d'empara (aute 13-10-2000, BOPA 60, any 12, 18-10-2000) ni el subsegüent recurs de súplica (aute 17-11-2000, BOPA 70, any 12, 22-11-2000). Posteriorment, el plet va arribar fins el TEDH, que va sentenciar que els tribunals andorrans van infringir l'article 14 (prohibició de discriminació) en relació amb l'article 8 (dret al respecte a la vida familiar) del Conveni europeu per a la protecció dels drets de les llibertats fonamentals, en apreciar-se una restricció –per part de la jurisdicció civil andorrana– que no havia estat expressament ordenada per la testadora i es conclouia per part del TEDH que l'autoria de la discriminació no prové de la testadora sinó del Tribunal Superior de Justícia andorrà, confirmada pel Tribunal Constitucional. Així mateix, el legislador andorrà ha considerat oportú establir una normativa específica respecte de les unions estables de parella l'any 2005 i recentment respecte les unions civils de persones del mateix sexe (Llei 34/2014), la qual norma iguala l'estat civil de les persones de diferent sexe quan han contractat matrimoni i el de les persones del mateix sexe que s'han casat formalitzant una unió civil i així mateix estableix que els efectes del matrimoni i la unió civil han d'ésser iguals fins al punt que es pugui dir amb idèntic fonament, tant dels qui han contractat matrimoni com dels que han formalitzat unió civil, que estan casats. L'evolució social posa avui de relleu el caràcter instrumental que s'atribueix a la família, com institució al servei de les persones que integren el grup familiar, en el

sentit que els drets fonamentals de les persones prevalen sobre un hipotètic interès familiar general, ja que els drets fonamentals dels ciutadans no s'han de veure restringits pel fet d'integrar-se en el concret nucli familiar.

IV.- L'estatut successori de les situacions de convivència

En relació amb les noves formes de relació entre les persones i les situacions familiars i convivencials, les característiques socials, econòmiques i culturals de l'actual societat andorrana avançada i amb projecció a aquest segle XXI han propiciat d'establir una regulació successòria que s'adeqüi a aquesta realitat sociològica anteriorment descrita i que sigui suficientment flexible per a reconèixer les diferents situacions familiars i convivencials de les persones andorranes.

L'esmentat als anteriors apartats ha exigít, igualment, de superar la regulació de la LRDS/1989 i la LUEP/2005, tal com fa la llei 46/2014, amb les convenients derogacions i tal com, d'altra banda, reclamava la doctrina. I, certament, resultava difícil de mantenir que una societat avançada com l'andorrana actual pogués sostenir una regulació de la successió intestada que crida al consort supervivent com a hereu en defecte de descendents, ascendents i col·laterals del causant dins del sisè grau o, en algun cas, el setè grau de parentiu i que, d'altra banda, només atribueix al vidu o vídua l'usdefruit de la meitat de l'herència si concorre amb descendents, ascendents, germans o fills de germans i l'usdefruit de la totalitat de l'herència en els altres casos de concurrència amb col·laterals, segons que s'estableix en el seu art. 6 de la LRDS. Com també, en el cas de la LUEP, l'atribució de l'usdefruit d'una quarta part o de la meitat de l'herència, segons el seu art. 20. L'afirmació que s'ha de formular inicialment és que les persones que conviuen en matrimoni, en unió civil o en unió estable de parella s'equiparen i tenen els mateixos drets reconeguts per la llei en l'àmbit successori.

Aquest reconeixement, però, té les característiques següents: En primer lloc, com és conegut, el matrimoni, amb les seves diverses formes de celebració i els seus efectes, és la única institució de convivència constitucionalment reconeguda i determinada. Això no obstant, respecte d'altres modalitats de convivència, malgrat que no siguin situacions jurídiques equivalents constitucionalment al matrimoni, no hi ha cap impediment constitucional, per tal que el legislador pugui

equiparar al matrimoni altres tipus de convivència, com la unió civil o la unió estable de parella, i establir una igualtat de drets i deures entre un i altres modalitats de convivència, sempre que hi hagi llibertat de constitució i requisits de forma.

Certament, aquesta equiparació entre cònjuge i convivents no presenta problemes de constitucionalitat, a parer meu, pel fet que no hi pot haver inconstitucionalitat si la regulació de qualsevol unió convivencial manté la llibertat de la seva constitució mitjançant uns requisits formals i no queda constituïda per simple derivació de la mera convivència o del fet de tenir fills comuns, de manera que la regulació legal no podrà ser aplicada a aquelles situacions de convivència que no s'hagin constituït legalment de manera voluntària i formal, és a dir, a aquelles situacions de fet que es poden denominar "alegals". En aquest sentit, els articles 2 a 4 LUEP parteixen de la llibertat de constitució, que implica una submissió expressa a la regulació, i l'article 21 de la mateixa llei, quan determina la inscripció al Registre d'unions estables de parella, o, si escau, la constitució de les unions civils, implica l'acceptació de tota regulació, més enllà d'una mera qüestió de prova. D'aquesta manera, doncs, als convivents en unió civil o en unió estable de parella, formalment constituïdes, se'ls aplica tota la regulació legal relativa als drets successoris. En segon lloc, aquesta equiparació entre matrimoni i unió civil i unió estable de parella s'ha produït amb:

- La Llei 4/2005, del 21 de febrer, qualificada de les unions estables de parella (BOPA núm. 25, any 17, 23.3.2005).

Els articles 19 i 20 d'aquesta Llei 4/2005 esdevindran derogats per l'entrada en vigor de la Llei 46/2014, del 18 de desembre, de la successió per causa de mort.

- La Llei 34/2014, del 27 de novembre, qualificada de les unions civils i de modificació de la Llei qualificada del matrimoni de 30 de juny de 1995 (BOPA núm. 71 – 24.12.2014).

Aquesta Llei equipara el matrimoni i les unions civils, quan, en el seu art. 1, modifica l'art. 1 de la Llei qualificada del matrimoni de 30 de juny de 1995, de manera que l'art. 1.2 queda redactat de la manera següent: "*Dues persones del mateix sexe tenen també dret a casar-se, mitjançant la formalització d'una unió civil entre elles, amb els mateixos efectes que el matrimoni, i a fundar una família d'acord amb les disposicions d'aquesta Llei*" i l'art. 1.3 passa a tenir la redacció

següent: "Les disposicions d'aquesta Llei, a excepció del títol III (relatiu al matrimoni canònic), són aplicables a les unions civils de dues persones del mateix sexe sense necessitat de referència o remissió explícita en cada cas, atès que els estats civils, com a casats, dels cònjuges que han contret matrimoni o que han formalitzat una unió civil es consideren idèntics".

Per consegüent, atès que d'aquesta nova regulació de la unió civil per la Llei 34/2014 en resulta ben explicitat que els convivents en unió civil són cònjuges, com a casats, l'expressió "cònjuge" inclou la convivència matrimonial i la derivada d'una unió civil, mentre que l'expressió "convivent" es refereix exclusivament a la convivència dels units en unió estable de parella. D'aquesta manera, doncs, "cònjuge" ho és tant qui ha contret matrimoni com qui ha constituït una unió civil i "convivent" ho és només qui ha constituït una unió estable de parella.

En tercer lloc, l'equiparació i els drets reconeguts per la llei en l'àmbit successori a les persones unides en matrimoni, en unió civil o en unió estable de parella se centren en els aspectes següents:

1) En matèria de **comunitat hereditària**, l'art. 42 estableix una regla especial: "Si la disposició o el pacte d'indivisió tenen per objecte l'immoble que sigui residència habitual del **cònjuge, convivent en unió estable de parella** o fill discapacitat del causant, el termini d'indivisió pot arribar fins la mort del beneficiat".

2) Respecte dels **pactes successoris**:

- L'art. 69 determina que "1. Poden atorgar pactes successoris: a) **Els cònjuges o futurs cònjuges i les persones que conviuen en unió estable de parella.**

- L'art. 80 fa una previsió sobre la "Incidència de crisis matrimonials o de convivència", de manera que: **Els pactes a favor del cònjuge o del convivent en unió estable de parella, o dels parents d'aquests, esdevenen ineficaces si, amb posterioritat al seu atorgament, els cònjuges o convivents se separen de fet o judicialment, es divorcien o el seu matrimoni és declarat nul, o bé s'extingeix la unió estable de parella, i també si en el moment de la mort hi ha pendent una demanda de separació, divorci o nul·litat matrimonial, llevat de reconciliació. La resta dels pactes conserven plena eficàcia.**

3) Respecte de la facultat de ser **testimoni**, l'art. 100.5 e) determina que no poden ser testimonis:

e) **El cònjuge, el convivent en unió estable de parella** i els parents fins al quart grau de consanguinitat o segon d'afinitat dels hereus instituïts o els legataris designats i del notari autoritzant.

4) Pel que fa a la ineficàcia de les disposicions per causa de mort, l'art. 120 es dedica a la **ineficàcia sobrevinguda per crisi matrimonial o de convivència** en el sentit que: 1. *Totes les disposicions ordenades a favor del cònjuge del causant esdevenen ineficaces si, amb posterioritat al seu atorgament, els cònjuges se separen de fet o judicialment, es divorcien o el seu matrimoni és declarat nul, i també si en el moment de la mort hi ha pendent una demanda de separació, divorci o nul·litat matrimonial, llevat de reconciliació.* 2. *També són ineficaces les disposicions a favor del **convivent en unió estable de parella** si amb posterioritat al seu atorgament els convivents se separen de fet, llevat de represa de la convivència, o s'extingeix la unió per causa que no sigui la defunció d'un dels membres de la parella o el matrimoni entre ambdós.*

5) Respecte de la **designació d'hereu pel cònjuge o convivent**: - L'art. 135 diu que es pot ordenar la institució d'hereu a favor del descendent o descendents que el **cònjuge supervivent o convivent en unió estable** de parella esculli entre els fills comuns i els seus descendents, encara que visqui el seu ascendent. Si són diversos els escollits, pot instituir-los en les parts iguals o desiguals que el **cònjuge o el convivent** creguin convenient. El testador pot assenyalar termini per aquesta elecció.

- L'art. 138 preveu la designació de la manera següent: *El testador pot instituir hereu un o més descendents que elegeixin dos parents pròxims designats per ell o segons llei, hagi fet ús o no de la facultat de confiar l'elecció al cònjuge o al convivent en unió estable de parella.*

6) En matèria de **substitució exemplar**, per l'art. 149 permet que *"la substitució exemplar ha de ser ordenada a favor de descendents, del cònjuge o del convivent en unió estable de parella de l'incapaç, o a favor del tutor o de la institució tutelar que tingui cura del substituït al temps de la seva mort. A manca d'aquests, pot ser ordenada a favor de parents de l'incapaç dins del quart grau per consanguinitat en línia col·lateral. Si manquen uns i altres, ho pot ser a favor de qualsevol persona"*.

7) Respecte de **successió intestada**:

- L'art. 240.1 efectua les crides legals, de la manera següent:

1. *En la successió intestada, la llei crida com a hereus del causant els seus parents per consanguinitat i per adopció i el **cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella** supervivent en els termes i amb els límits i els ordres fixats per aquesta Llei, sens perjudici, si escau, de les llegítimes.*

- L'art. 240.3 estableix que "**El cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella**, si no els correspon de ser hereus, adquireixen els drets que estableix l'apartat 1 de l'article 249". Aquest art. 249.1 es refereix al fet que: "... té dret a l'usdefruit sobre el cinquanta per cent de l'herència, lliure de fiança, si bé pot pactar amb l'hereu o hereus la commutació del seu dret per la atribució en plena propietat que lliurement estipulin". Però, "... si el causant mor sense fills ni altres descendents, l'herència es defereix al **cònjuge vidu o al convivent en unió estable de parella** i els pares del causant conserven en aquest cas el seu dret a la llegítima, però no tindran el mateix dret els altres ascendents". Per tant, regula l'usdefruit vidual i s'ha de destacar que el concedeix, però, només sobre la meitat de l'herència; com també s'ha de notar la incompatibilitat de l'usdefruit vidual amb la quarta vidual. Aquestes dues regles ja provenen de la LRDS 1989, tot i que la LUEP 2005 limitava l'usdefruit a una quarta part de l'herència. Aquesta nova regulació, respecte del cònjuge vidu o del convivent, és a dir, respecte de tots els supòsits d'unio matrimonial, civil o estable de parella, supera la LRDS 1989 i la LUEP 2005 que situaven la delació del cònjuge vidu per després dels parents del causant de sisè o de setè grau.

- L'art. 247, relatiu a la *delació als fills i als descendents de grau ulterior*, determina que: 1. *En la successió intestada, l'herència es defereix primerament als fills del causant, per dret propi, i als seus descendents per dret de representació, sens perjudici, si escau, dels **drets del cònjuge vidu o del convivent en unió estable de parella**.*

- L'art. 248, respecte dels fills adoptius, estableix una regla especial, quan diu: "2. *L'adopció impedeix recíprocament la successió intestada entre l'adoptat i la seva família d'origen, llevat que **un cònjuge o un membre de la unió estable de parella adopti el fill de l'altre cònjuge o del convivent**.*

Pel que fa a les **característiques del dret d'usdefruit**:

- L'art. 250.1 determina que: *Si el **vidu o el convivent en unió***

estable de parella concorre amb hereus menors d'edat dels quals sigui representant legal, pot exercir la seva representació per a l'acceptació de l'herència, sense que calgui la intervenció d'un defensor judicial, i adjudicar-se l'usdefruit.

- L'art. 250.2 preveu l'extinció del dret d'usdefruit, en el sentit que: "2. Aquest usdefruit s'extingeix per les causes generals d'extinció del dret d'usdefruit i, a més, també es perd en cas de que **l'usufructuari contraguí nou matrimoni o passi a viure maritalment amb una altra persona**".

-L'art. 251 regula la commutació del dret d'usdefruit, en el sentit que: "1. **El cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella** supervivent pot pactar amb l'hereu o hereus la commutació del seu dret d'usdefruit per l'atribució d'una part alíquota de l'herència o del ple domini de béns concrets i determinats, amb inclusió o no de l'habitatge conjugal o familiar. 2. L'opció es pot pactar en el termini d'un any a comptar de la mort del causant i s'extingeix si **el vidu o el convivent** accepta de manera expressa l'adjudicació de l'usdefruit.

- L'art. 252 preveu la manca de dret a succeir del cònjuge vidu o del convivent i estableix que: "1. **El cònjuge vidu** no té dret a succeir abintestat el causant si en el moment de l'obertura de la successió n'estava separat judicialment o de fet, llevat de reconciliació entre els cònjuges i sempre que la separació de fet s'acrediti per qualsevol mitjà admès en dret. 2. Si en el moment de l'obertura de la successió hi havia pendent un procediment de nul·litat del matrimoni, de divorci o de separació, els hereus poden continuar l'acció i esperar que es dicti sentència per tal de reconèixer o no el dret del supervivent a l'herència. 3. Tampoc no hi té dret **el supervivent d'una unió estable de parella** si estava separat de fet del causant en el moment de la mort d'aquest.

- L'art. 253 determina que: "**Els drets del vidu o del convivent en unió estable de parella en la successió intestada** s'han d'atribuir expressament en les declaracions d'hereu intestat, la qual es porta a terme mitjançant declaració judicial".

8) La **successió en els béns troncal**s es establerta a l'art. 261 amb un sistema especial, que es fonamenta en un concepte tradicional de família i que **allunya el cònjuge vidu o el convivent de la successió en els referits béns**. Aquest sistema de successió es formula de la manera següent: Si el causant intestat mor sense descendència, són cridats a succeir en els béns troncal els seus parents que pertanyin a la família de la que procedeixen

els béns conforme al següent ordre: 1. Els seus progenitors. Si manquen els progenitors són cridats els ascendents de grau més proper. 2. Els germans, sense preferència de doble vincle i amb dret de representació. 3. **El cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella**. 4. Els altres parents col·laterals fins al sisè grau, excloent els de grau més pròxim als del més remot, sense representació i sempre per parts iguals.

9) En matèria de **llegítima**:

- L'art. 264, respecte de la renúncia a la llegítima admet la validesa, si s'atorguen en escriptura pública **el pacte entre cònjuges o convivents en unió estable de parella** en virtut del qual renunciem a la llegítima que els podria correspondre en la successió dels fills comuns i, en especial, el pacte de supervivència en què el sobrevivent renuncia a la que li podria correspondre en la successió intestada del fill mort impúber.

- L'art. 265 determina que: 3. *En cas d'adopció de **fills del cònjuge o del convivent en unió estable de parella**, l'adoptat no és legitimari del progenitor d'origen substituït per l'adopció i, si aquest hagués mort tampoc no ho és, per dret de representació, en la successió dels ascendents d'aquest. La mateixa norma s'aplica en l'adopció d'orfes per parents fins al quart grau, respecte de la successió dels ascendents de la branca familiar en la que no ha tingut lloc l'adopció.*

- L'art. 277 regula la preterició de la manera següent: 1. *És preterit el legitimari a qui el causant no ha fet cap atribució en concepte de llegítima o imputable a ella i que no ha estat tampoc desheretat.* 2. *Si la preterició és errònia, és a dir, si el legitimari preterit és un descendent del causant que ha nascut o ha esdevingut legitimari després d'atorgar-se el testament o l'existència del qual era ignorada pel causant en el moment de testar, té acció perquè es declari ineficaços el testament i, si escau, els codicils atorgats pel causant. Se n'exceptuen els casos següents: a) Si el causant ha instituït hereu únic, en tota l'herència, **el cònjuge o convivent en unió estable de parella**.*

- L'art. 278 determina que és causa de desheretament:

b) *La denegació d'aliments al testador o al seu **cònjuge o convivent en unió estable de parella**, o als ascendents o descendents d'aquell, en els casos en què hi ha obligació legal de prestar-los.*

c) *El maltractament greu al testador, al seu **cònjuge unit en matrimoni o en unió civil o convivent en unió estable de parella**, o als ascendents o descendents del testador.*

10) Els art. 288 a 293 atribueixen la **quarta vidual**, com a efecte per a després de la mort, tant del matrimoni i de la unió civil com de la unió estable de parella:

- L'art. 288, respecte del dret a reclamar-la, estableix: **1. El cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella** que, amb els seus béns propis, els que li puguin correspondre per raó de liquidació del règim econòmic matrimonial i els que en la successió testada el causant li atribueixi per causa de mort o en contemplació d'aquesta, no tingui recursos econòmics suficients per a satisfer les seves necessitats, té dret a obtenir en la successió del cònjuge o convivent premort la participació que calgui per atendre-les fins a un màxim d'una quarta part de l'actiu hereditari líquid, calculat d'acord amb l'article 267.

2. Per a determinar les necessitats del cònjuge o del convivent creditor cal tenir en compte el nivell de vida de què gaudia durant la convivència i el patrimoni relict, com també la seva edat, estat de salut, salaris o rendes que estigui percebent, perspectives econòmiques previsibles i qualsevol altra circumstància rellevant.

- L'art. 290 es refereix al càlcul de la quarta vidual, quan diu que: "Per fixar el límit màxim de la quarta vidual es calcula el valor líquid dels béns relictos en el moment de la mort del causant, s'hi descompta el valor dels béns de l'herència atribuïts al **cònjuge vidu o al convivent en unió estable de parella**, i s'hi afegeix el valor dels béns donats o alienats a títol gratuït pel causant, sense incloure les donacions fetes al cònjuge vidu o al convivent".

- L'art. 289.2 determina que es perd la quarta vidual una vegada exercida si es contreu nou matrimoni o es conviu en parella.

- L'art. 293 determina l'extinció del dret a la quarta vidual: "... **b) Per matrimoni del sobrevivent o per la convivència marital amb una altra persona abans d'haver-lo exercit.** c) Per la mort del **cònjuge vidu o el convivent en unió estable de parella** sense haver-lo exercit. d) Per suspensió o privació de la pàtria potestat del **cònjuge vidu o convivent en unió estable de parella**, per causa que li sigui imputable, sobre els fills comuns amb el causant.